

З огляду на все вище означене одним з головних напрямків регіональної політики в Україні слід обрати посилення міжрегіональних зв'язків через механізми взаємного товарообміну, науково-технічного співробітництва, взаємодії в сфері фінансів та кредиту, інвестиційної та інноваційної діяльності, виробничих зв'язків і кооперації, перерозподілу трудових ресурсів, використання й освоєння природних ресурсів, транспортного співробітництва.

Література

1. Хейфц Б.А., Либман А.М. Корпоративная интеграция. Альтернатива для постсоветского пространства : Монография / Б.А.Хейфц, А.М.Либман. – М. : ЛКИ, 2008.– 162 с.
2. Черковец О.В. Глобализация: экономические реалии и политические мифы : монография / О.В.Черковец. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2006.– 111 с.
3. Нікіфоров П.О., Чемісова Н.А. Соціально-економічна сутність міжнародної регіональної інтеграції та методологічні засади інтеграції

раційної стратегії України / П.О. Нікіфоров, Н.А. Чемісова // Економічна теорія. – 2006.– № 2. – С. 74-86.

4. Нагірна В.П. Регіональний розвиток України у контексті європейської інтеграції (суспільно-географічний вимір) / В.П. Нагірна // Український географічний журнал. – 2005. – № 3. – С. 24-32.

5. Balassa V.A. The theory of economic integration / V.A.Balassa.– London : R.D. Irwin, 1961.– 304 p.

6. Попов А.К., Юртаев В.И. Глобализация: битва двух парадигм / А.К.Попов, В.И.Юртаев. – М. : ИНЭС, 2000.– 48 с.

7. Гранберг А.Г. Дезинтеграция экономического пространства и поиски новой интеграции / А.Г.Гранберг // Путь в XXI век: стратегические проблемы и перспективы российской экономики.– [рук. авт. кол. Д.С.Львов].– М. : ОАО «Издательство «Экономика», 1999.– С. 613-633.

Статья поступила в редакцию 29.05.2009

**Л.В. ФАЙВИШЕНКО, к.е.н., с.н.с., доцент,
ДВНЗ „Донецкий Национальный технический университет”
НИИ”Вища школа економіки і менеджменту”**

ВИБІР РЕГІОНАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ТНК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Міжнародна інвестиційна діяльність як невід'ємна частина ринкової економіки переживає період пошуку універсальних методів прогнозування і вибору стратегій інвестиційної діяльності прийнятних для всіх країн, суб'єктів господарювання, пошук так званої універсальної парадигми вибору зовнішньої інвестиційної політики. І ця задача поки не увінчалася успіхом. Про це говорить множинність висунутих теорій у період із середини 18 століття до наших днів – початку 21 століття. Умовно їх розділяють на класичні, неокласичні і альтернативні. Про їх конкретний зміст і роль у виборі й обґрунтуванні стратегії інвестування інвесторів і держав-реципієнтів – це тема окремого дослідження. А поки можна сказати, що незважаючи на їх розходження в обмеженнях моделювання інвестиційних процесів, усі так чи інакше використовують у свій основі теорію факторів виробництва і факторів зовнішнього середовища.

У сучасній економічній літературі існує

два принципових підходи до визначення терміна "стратегія діяльності". Одні автори розглядають його як процес формування системи довгострокових цілей і вибору шляхів їхнього досягнення; інші – тільки як "набір правил для прийняття рішень, якими організація керується у своїй діяльності чи як засіб для досягнення мети" [1, с. 115].

Нам бачиться більш логічним перше трактування поняття стратегії, що включає як процес формування довгострокових цілей, так і процес розробки шляхів їх реалізації. З врахуванням цих принципових положень під інвестиційною стратегією варто розуміти формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності і вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення. Оскільки інвестиційний процес може відбуватися на макрорівні (між державами), мікрорівні (приватні компанії), то суб'єктами міжнародної інвестиційної

© Л.В. Файвішенко, 2009

діяльності можуть бути міжнародні фінансові організації, держава, господарюючі суб'єкти. Відповідно до цього будуть диференціюватися і стратегії інвестування. У нашому випадку предметом дослідження є визначення стратегії міжнародної інвестиційної діяльності. Найбільш визначеним у вітчизняній науковій літературі є питання розробки інвестиційної стратегії підприємства. Досить системний погляд на методологію розробки інвестиційної стратегії підприємства як суб'єкта господарювання викладено в роботах І.О. Бланка. Він один з перших українських фахівців, що надав системний аналіз проблеми формування інвестиційної стратегії підприємства [1,2,3]. У цих роботах визначені загальні теоретико-методологічні засади формування інвестиційних стратегій підприємства – інвестора безвідповідно до виду інвестицій: чи те міжнародні, чи те внутрішні.

На наш погляд для країн з транзитивною економікою, до яких належить і наша країна, тема формування та вибору міжнародної інвестиційної стратегії з позицій міжнародного інвестора більш актуальна. Оскільки ці країни на перших стадіях реформування економіки завжди виступають у ролі реципієнтів іноземних інвестицій, і в сучасних умовах глобалізації актуальність проблеми можна пояснити насамперед наслідками впливу міжнародних ТНК на економіку країни-реципієнта, а також необхідністю визначення державної політики взаємовідносин з міжнародними ТНК як суб'єктами міжнародного інвестиційного процесу. Тобто, щоб одержати перемогу над противником, треба знати його зброю. Інвестиційні стратегії з погляду ТНК та країн-реципієнтів розглядаються в роботах вітчизняних авторів [4,5,7,8, 9]. У них можна спостерігати тенденцію до більш поглибленого дослідження проблеми вибору міжнародної інвестиційної стратегії і її впливу на економіку – країни реципієнта. А також закордонних авторів: У. Шарпа [13], Дж. Даннінга [15].

Відповідно діючим нормам міжнародного інвестиційного права та діючого законодавства України про іноземне інвестування основною ознакою міжнародної інвестиційної діяльності є наявність по різні боки від кордону інвестора-донора і реципієнта [10]. У сучасному глобальному середовищі саме міжнародні транснаціональні компанії є безперечно провідними суб'єктами-інвесторами на ринку міжнародних інвестицій. На частку ТНК приходиться понад 90% усіх прямих закордонних

інвестицій у світі [11, с. 45]. Феномен ТНК нерозривно пов'язаний із вкладеннями капіталу, що приводить до створення виробничих і збутових філій фірм в інших країнах. І все частіше приймаючою стороною є країни, що розвиваються.

Практика інвестиційної діяльності ТНК у цьому секторі міжнародної економіки має багатий досвід. Саме на них припадає найбільша частка прямих іноземних інвестицій у світовому господарстві. Тому буде доцільним класифікацію стратегій міжнародної інвестиційної діяльності розглянути саме з позицій ТНК як головних суб'єктів-гравців на міжнародному ринку реальних та фінансових інвестицій.

Слід зазначити, що відповідно визначенню Комісії ООН з транснаціональних корпорацій до ознак міжнародних корпорацій належать суб'єкти з річним обсягом продаж більше одного мільярда доларів, наявність філій не менше, як в шести країнах, часткою закордонних активів 25-30% від загальних активів компанії; доля зовнішніх операцій (за межами країни-резиденції) складають від 1/5 до 1/3 від загального обігу; акції базової та дочірніх фірм є доступними для придбання у всіх країнах, де діє міжнародна корпорація [12].

У літературі часто вибір стратегії інвестування базується на поняттях форм, у яких ці інвестиції здійснюються. І тут слід звернути увагу на визначення саме цих форм. Важко навіть уявити два підручники, або навчальних посібника, у яких було б однакове трактування сутності та асортименту форм і видів міжнародних інвестицій. І справа не тільки в їх кількості, а й у тому, що нерідко одне й ті саме поняття одні автори називають формами інвестицій, інші – видами, і навпаки. Деякі автори говорять лише про форми інвестицій і зовсім не згадують про види, а інші розглядають види міжнародної інвестиційної діяльності як форми інвестицій.

Отже, у більшості публікацій з теорії інвестицій має місце надто вільне і неоднозначне трактування питання про форми та види міжнародної інвестиційної діяльності взагалі, а ТНК – особливо. Можливо, це пояснюється тим, що ці питання не мають такого важливого практичного значення, як інші складові теорії міжнародної інвестиційної діяльності. Але слід погодитись з авторами, які вважають, що такий різнобій може негативно впливати на практику організації міжнародного інвестування, зокрема на розроблення її нормативно-інструктивного забезпечення. А про необхід-

ність багатомасштабної роботи в цьому напрямку свідчать публікації не тільки фахових юристів, але і пересічених фахівців з організації інвестиційного процесу на різних рівнях (макро і мікро) [4, 5, 7, 8].

Дослідження вказують на те, що в основі більшості підходів до класифікації стратегій міжнародного інвестування, якщо мова йде про ТНК, лежить поняття стратегії входження ТНК на іноземний ринок. А щодо відмінностей критеріїв класифікації форм і видів міжнародної інвестиційної діяльності ТНК, за якими відбувається це входження, то це питання потребує більш – менш одноставного розуміння.

Виходячи з вищевикладеного метою статті є обґрунтування методологічного підходу до визначення критеріїв класифікації форм міжнародної інвестиційної діяльності і міжнародних інвестиційних стратегій ТНК в країнах-реципієнтах. Такий підхід повинен враховувати відмінності самих понять форми та виду, відмінності у внутрішній структурі інвестицій, інвестиційній стратегії та окремих її елементів, практичну цінність та зручність у користуванні.

Оскільки міжнародна інвестиція – це явище суспільне, про форму її можна говорити з певною умовністю, як про найбільш загальний вигляд, якого вона може набувати в процесі руху капіталу і який не розкриває її внутрішньої сутності і структури. Тому критеріїв для визначення форм інвестиції не може бути багато. Якщо припустити, що найбільш загальним проявом інвестиції є форма запозиченої вартості, у якій інвестиція рухається між інвестором та реципієнтом, то і форм міжнародних інвестицій також може бути дві – грошова і товарна. Товарна і грошова форми інвестиції є проявами єдиної форми інвестиції – вартісної. Окрім форм інвестицій в економічній літературі розглядають види інвестиційної діяльності, які можна класифікувати за різними критеріями. Саме такий підхід у дослідженнях руху міжнародних інвестицій використовує А.В. Пехнік, посилаючись також на провідних дослідників з питань міжнародних інвестицій [8, с.24]. Відповідно до цього підходу існуючі стратегії ТНК у глобальному середовищі можливо класифікувати за наступними ознаками: стратегії експортного входження; стратегії контрактного входження (з частковим чи повним контролем), підрядні стратегії входження та інвестиційні стратегії входження [8, с. 145-155].

Експортні стратегії поділяють на активні

та пасивні, тобто реалізація продукту на зовнішньому ринку через торговельного посередника або активний експорт через самостійний пошук ринків збуту та самостійне формування каналів збуту. Цей тип стратегій є відносно малоризикованими для ТНК, бо ризики несе незалежний від ТНК іноземний контрагент, який реалізує продукцію ТНК (товари) виробничого призначення чи для кінцевого споживання.

Найменш ризикованими є контрактні стратегії входження, що передбачають продаж нематеріальних активів компанії: технологічних (винаходи, технології, „ноу-хау”), маркетингових (імідж, товарний знак), управлінських „ноу-хау”.

Формами реалізації контрактних стратегій (технологічного та маркетингового характерові) може бути лізинг, ліцензування, франчайзинг). Тому в цих стратегіях мають місце специфічні ризики, пов’язані з діючими в країні-реципієнті умовами здійснення лізингових операцій, ліцензування та ін.

Інвестиційні стратегії відзначаються тим, що потребують капіталовкладень на цільовому ринку відповідно до типів ресурсів (читай форм інвестицій) та їх обсягу, що обумовлює повний чи частковий ступінь контролю за підприємством. Отже до стратегій з частковим контролем належить створення спільних підприємств (а відповідно українському законодавству – підприємств з іноземними інвестиціями і останнім часом ця тенденція найбільш виразна в банківському секторі України) та створення стратегічних альянсів у різноманітних формах.

До стратегій, що забезпечують повний контроль – придбання існуючої місцевої компанії та створення власного підприємства. Найбільш яскрава практика реалізації такої стратегії в Україні – створення ТНК власних підприємств у кондитерській промисловості України Крафт-фудз, Нестле, масложировій промисловості – Каргіл, побутової хімії Хенкель – це одні з перших ТНК, що прийшли та успішно працюють в Україні. До переваг цих стратегій для ТНК можна віднести ті, що ці стратегії дають можливість ТНК переорієнтувати свої закордонні філії на використання тієї сировини, ціна на яку дає змогу ТНК маніпулювати нею. Є думка, що інвестиційні стратегії, реалізовані ТНК на рівні всієї галузі, „детермінують занепад національного виробництва в галузях –постачальниках сировини” [8, с. 89].

Тобто сутність і роль інвестиційної стратегії ми пропонуємо розглядати за цією класифікацією на рівні транснаціональних компаній як провідних суб'єктів іноземного інвестування. Таку класифікацію можна вважати в деякій мірі умовною, бо на практиці реалізація вказаних стратегій може носити комбінований або замаскований характер. Але найбільш виразною і ясною є група інвестиційних стратегій і тому доцільно їх ідентифікувати як стратегії чистих інвестицій.

За принциповий критерій класифікації міжнародної інвестиційної стратегії приймається саме тип ресурсу, що переміщується за кордон країни-реципієнта: товар, послуга або чисті інвестиції. На цій основі розгорнута типологія стратегій надана в роботі А.В.Пехніка [8 с.37]. При цьому слід відзначити цільові установки ТНК щодо вибору однієї з вищевказаних стратегій входження ТНК. Тут можна нагадати підхід до класифікації стратегій досягнення конкурентних переваг Портера: а)лідерство за витратами, б)диференціація відмінних рис товару, що пропонується (диференційований маркетинг), в) концентрація зусиль на окремому сегменті (концентрований маркетинг). Класично розрізняють загальні стратегії міжнародних ТНК: а) виживання в конкурентній боротьбі ; б) стратегія максимізації прибутків в) підвищення впливу діяльності ТНК. З позицій досягнення цих цільових установок ТНК вибирають відповідну стратегію міжнародної діяльності: ТНК – „мисливці за ресурсами”, ТНК – „мінімізатори витрат”, ТНК – „контрактори”.

В умовах глобального середовища вибір стратегії ускладнюється, бо на нього впливає комплекс факторів цього середовища.

Зовнішнє середовище – це сукупність господарських суб'єктів; економічних, суспільних і природних умов; національних та міжнародних інституціональних структур; інших зовнішніх умов та чинників, що діють у глобальному оточенні. Дослідження зовнішнього середовища можна поглибити якщо користуватися визначенням наступних основних характеристик зовнішнього середовища: а)складність – число факторів, на які ТНК має реагувати відповідно цільовим установкам своєї діяльності; б) взаємозв'язок факторів (рівень сили, з яким зміна одного фактора впливає на інші фактори середовища); в) невизначеність, що залежить від якості інформації з приводу конкретного фактора зовнішнього середовища; м) рухливість – швидкість, з якою від-

буваються зміни в оточенні. Саме ці характеристики середовища і мають враховувати ТНК під час вибору стратегій інвестування.

Часті коливання кон'юнктури міжнародного інвестиційного ринку, мінливість інвестиційної політики країн-реципієнтів, зміна національних моделей регулювання інвестиційної діяльності, посилення конкуренції на ринку міжнародних інвестицій за вплив на ту чи іншу частку світового ринку. Все це впливає на вибір стратегій інвестування й обумовлює необхідність поглибленого вивчення сучасного зовнішнього середовища, тенденцій його змін та визначення, якими критеріями користуються інвестори при виборі інвестиційної стратегії, особливо стосовно країн-реципієнтів.

Отже, розробка і вибір інвестором стратегії міжнародної інвестиційної діяльності обумовлено наступним.

По-перше, загальним станом економіки країни-реципієнта, етапом розвитку економіки, на якому знаходиться країна-реципієнт, чи країна-донор, а саме:

умови, коли в країні-реципієнті сума валових інвестицій менше суми накопичених амортизаційних відрахувань, тобто в країні відсутні умови не тільки поширеного, але й простого відтворення, тобто це – ситуація економічної кризи;

умови, коли в країні-реципієнті сума валових інвестицій дорівнює сумі накопичених амортизаційних відрахувань, тобто накопичені в країні ресурси можуть забезпечити лише просте відтворення виробництва, тобто це – ситуація економічної стагнації;

умови, коли в країні-реципієнті сума валових інвестицій більше суми накопичених амортизаційних відрахувань, тобто накопичені в країні ресурси можуть забезпечити не тільки просте відтворення виробництва але й розширене, тобто це – ситуація економічного розвитку.

У кожному з цих етапів розвитку країни можуть змінюватись загальні пріоритети державної інвестиційної політики щодо залучення іноземних інвестицій, надаватись переваги тим чи іншим формам міжнародної інвестиційної діяльності:

а) або підтримка з боку держави звичайного проектного кредитування господарчих суб'єктів міжнародними інвесторами;

б) або підтримка з боку держави розвитку спільних підприємств, тобто дольового співфінансування разом із іноземним інвестором;

в) або надання найбільших організацій-

но-економічних переваг використанню спеціальних режимів інвестування чи у формі технопарків, чи вільних (спеціальних) економічних зон, чи територій пріоритетного розвитку);

г) або активна державна підтримка лізингової діяльності господарчих суб'єктів, створення з боку державних органів розумів для розвитку відповідної інфраструктури.

д) активна підтримка сучасних форм фінансування реальних інвестицій – проектного фінансування – як найбільш поширеної в розвинутих країнах ефективної форми залучення великомасштабних приватних інвестицій у реальний сектор економіки.

Розглянемо сучасне середовище формування стратегій міжнародної інвестиційної діяльності. Якщо коротко, то це – глобалізація. Численні автори, що досліджують проблеми глобалізації серед чинників глобального середовища називають інтернаціоналізацію світового господарства (як наслідок – зміна галузевої структури світового господарства); науково-технічний прогрес; міжнародна економічна інтеграція; глобалізація соціально-економічних процесів. Але деякі автори розглядають попередні перелічені фактори через призму останнього фактора – глобалізації [9, с. 31]. Можна погодитися з думкою, що глобалізація” означає не тільки прискорення розвитку соціально-економічних процесів, а й виводить на новий якісний рівень. Це означає, що взаємозалежність суб'єктів господарювання досягла такої критичної маси, коли стали неминучими три нових явища.

По-перше, з рихлої сукупності більш менш взаємозалежних країн світове економічне співтовариство перетворюється на цілісну економічну систему, елементи якої пов'язані не просто розподілом праці, але і всесвітніми виробничо-збутовими структурами, глобальною фінансовою системою та планетарною інформаційною сіткою.

Дійсно, що найвиразніше глобалізація проявляється у фінансовій сфері економіки: а саме: легкість переміщення капіталу завдяки всі більшій лібералізації міжнародного руху капіталу й активному впровадженню електронних засобів у технологію банківської та інвестиційної діяльності взагалі, а також розвиток системи комунікацій. Особливо в сфері короткострокових інвестицій та „гарячих грошей”.

По-друге, відносини усередині країн мусять пристосовуватись до реалій глобальної економіки. Глобальна орієнтація ТНК та інших провідних суб'єктів світового господарства

зменшує для них значення національних економік.

По-третє, глобалізація веде до послаблення регулюючих функцій національної держави. І відносини, що ефективно регулювалися як правило, на двохсторонній або багатосторонній основі, тепер переростають у глобальні, які частково або зовсім не піддаються регулюванню. І ці явища є середовищем формування стратегій ТНК.

Важливою характеристикою глобального середовища є також ступінь відкритості економіки, особливо країни, що залучає міжнародні інвестиції. І ця характеристика складає першорядний вплив на вибір ТНК інвестиційної стратегії. Чому? Ось чому.

Поняття „відкрита економіка” припускає розумну доступність внутрішнього ринку для припливу іноземного капіталу, товарів, технологій, інформації, робочої сили. Відкрита економіка включає вільний рух факторів виробництва, інформації, взаємообмін національних валют. Відкритість економіки є антиподом економіки самозабезпечення, опори на власні сили в її крайніх проявах. Відкрита економіка це – ліквідація державної монополії зовнішньої торгівлі по більшості позицій при збереженні державного контролю, ефективного використання принципів порівняльних переваг у міжнародному поділу праці, активне використання різних форм спільного підприємництва; організація зон вільного підприємництва.

Не визиває сумніву, що інтернаціоналізація реалізується через процеси виробництва і міжнародного руху капіталу. „Інтернаціоналізація виробництва полягає у встановленні стійких виробничих зв'язків між фірмами різних країн. Ці зв'язки ґрунтуються на поглибленні спеціалізації та кооперуванні. Особливо виразні ці зв'язки в автомобілебудуванні, авіакосмічній техніці. У науковій літературі поширена концепція Дж. Даннінга, у якій виокремлюються наступні фактори:

виробництва, що ґрунтуються на ресурсній базі й спільному використанні капіталів, технологій, ринків; виробництва ринкової основи, які спільно володіють капіталами, технологіями, інформацією і використовують сучасний менеджмент і організаційний досвід; виробництва засновані на спеціалізації продукції або технологічних процесів; виробництва, що кооперуються на основі використання переваг у доступі на експортні ринки;

змішані форми кооперації, що поєднують риси попередніх форм [9, с. 55].

Автори, що наводять цю концепцію, називають її „еклектичною парадигмою міжнародного співробітництва”[9, с. 32-33]. Але на нашу думку з погляду на вищесказане самі ці форми висвітлюють логіку вибору інвестиційної стратегії міжнародної ТНК, бо кооперація – це сучасна форма існування великого бізнесу, до якого належать МТНК. Тобто в основі цієї класифікації – саме форми інвестування. Іншими словами, в трохи в іншому контексті підкреслена справедливість висунутих критеріїв класифікації форм міжнародної інвестиційної діяльності ТНК, які лежать в основі вибору стратегії ТНК.

Як вище вже було розглянуто, формування стратегій міжнародного інвестування ТНК має факторну основу.

У сучасних умовах формування стратегій інвестування ТНК відбувається саме під впливом глобалізації як суспільного явища. Але безперечно особливого значення набувають чинники, пов'язані з мобільністю та якістю факторів виробництва. Бо відомо за визначенням, що мотивом міжнародного інвестування як підприємницької діяльності є пошук шляхів скорочення витрат. Звичайно, процеси глобалізації посилюють мобільність та рушійну силу факторів виробництва, а саме природних ресурсів та робочої сили.

Наявність надлишкового капіталу полегшує ТНК завойовувати світові ринки. Їх технологічні переваги не тільки сприяють розширенню експорту більш складної і дорогої продукції, а й дають можливість завойовувати пануючі позиції при утворенні спільних підприємств і процесі експорту капіталу. У свою чергу технологічна перевага і перевага в експорті обумовлюють можливість позитивного або негативного впливу ТНК на формування та зміну галузевої структури національних економік. Завдяки потужним інвестиціям ТНК у трудомісткі галузі країн „золотих трикутників” Азійського регіону, а також країн Південної Америки ТНК знижують витрати виробництва. А для країн-реципієнтів ці фактори стали факторами трансформації структури промисловості та економічного зростання. Тобто завдяки дешевим факторам виробництва і потужним інвестиціям ТНК ці країни досить швидко перейшли від активного розвитку легкої промисловості та збиральних виробництв побутової техніки до глибокодиферсифікованої економіки.

В глобальному середовищі на вибір та формування інвестиційної стратегії суб'єкта

господарювання впливає те, яка стратегія превалює в основній діяльності суб'єкта інвестування: стратегія конкуренції чи стратегія кооперації. В структурі сучасної світової економіки має місце стійка тенденція до посилення кооперації, а особливо між могутніми компаніями. Більш того, все частіше дослідники відмічають, що у країнах з розвинутими ринковими відносинами на зміну класичній конкуренції прийшла кооперація. До таких типів стратегій відносять стратегії інтегрованого вертикально-го чи горизонтального зростання:

стратегія на основі кооперації, що реалізується через угоду про співробітництво без частки участі в активах: ліцензування, спільна діяльність, створення стратегічних альянсів різних форм – консорціуму або асоціації;

угода про співробітництво з часткою участі в активах;

або більш жорстка стратегія на основі концентрації шляхом створення дочірніх підприємств або поглинання поставників ресурсів, посередників або конкурентів, що дозволяє посилення контролю за розподілом та продажем продукції.

Так, в компаніях Японії до 80-х років зростання відбувалося за рахунок власних ресурсів, на основі придбання ліцензій і замовлень розробок за контрактом (90%); з 80-х рр. посилюється тенденція створення стратегічних альянсів та підприємств з іноземними інвестиціями. В дев'яностих роках стратегія кооперації з конкурентами ввійшла у число восьми провідних стратегій компанії ІВМ. Якщо в 1992 р на долю СА в Європі приходилося 12%, а в Японії – 18 %, то в 1996 р – відповідно 31 і 25%, а в 2005 рр. – відповідно 35 і 30%. Міжнародна спільнота намагається обмежити цю не завжди позитивну для країн-реципієнтів тенденцію впливу ТНК.

Свої стратегічні цілі ТНК може реалізувати з великим економічним ефектом в умовах спеціальних режимів інвестування, зокрема ВЕЗ. Тому фактором підвищеної уваги з боку ТНК до країн-реципієнтів, де діють спеціальні режими інвестування, є створений у них сприятливий інвестиційний клімат, митні, фінансові, податкові пільги і переваги в порівнянні з загальним режимом для підприємців, що існують у тій чи іншій країні. У ВЕЗ ТНК мають право безконтрольного розпорядження капіталом і прибутком. Уніфікація принципів функціонування зон у різних країнах ще більш посилює мобільність капіталів і виробництва, загострюючи при цьому конкуренцію між при-

ймаючими ТНК країнами [11].

Звичайне законодавство країн-реципієнтів передбачає конкретні форми, у яких можуть здійснюватися іноземні інвестиції. З метою залучення іноземного капіталу в різних країнах створюються вільні економічні зони. У них установлюється пільговий у порівнянні з загальним режим господарської діяльності для іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями, що робить ВЕЗ привабливими для ТНК, мільярдні інвестиції яких вкладаються на всіх континентах.

Під час вибору інвестиційної стратегії ТНК враховує особливості етапу розвитку даної ВЕЗ. На стадії зростання ВЕЗ іноземні інвестиції направляються на налагодження й удосконалення технологічних процесів, оптимізацію каналів збуту і реалізацію товарів. Для цієї стадії характерно активне використання ТНК прав безмитного постачання товарів на закордонні ринки, використання переваг, наданих вільними економічними зонами.

У фазі «зрілості» ВЕЗ подальші інвестиції в розширення або модернізацію виробництва неефективні, необхідна зміна об'єкта виробництва або перенесення його в інші країни. За рахунок цього ТНК продовжує «життєвий цикл товару», тому що на стадії «спаду» вкладання інвестицій в удосконалення виробничих процесів і вироблених товарів не дають відчутних результатів. Інвестиції ТНК доцільно направляти на розробку і впровадження принципово нових ідей, у підготовку, освоєння і випуск виробів «нового покоління».

На стадії спаду характерно або вирівнювання умов діяльності інвесторів по всій території країни-реципієнта, або переформування зони на випуск наукомісткої продукції і трансформація її в технопарк або інший вид вузькоспеціалізованої зони.

Взагалі слід зазначити, що на думку експертів сподівання на те, що іноземні інвестиції обов'язково принесуть позитивні зміни в економіці країни-реципієнта, є марними. Бо „цивілізований інвестор у бізнесі віддає переваги цивілізованому середовищу, тому його прихід в економіку є швидше наслідком, а ніж причиною оздоровлення економіки... невизначеність в економіці та недосвідченість вітчизняних підприємців неминуче приваблюють в Україну схильних до зловживань інвесторів” [8, с. 135]. Так, поряд з офіційною діяльністю відомих ТНК мають місце проблемні взаємовідносини з представництвами корпорацій, які не існують, або внесення різного роду змін до

статуту материнської компанії відносно повноважень її представництва, автоматично робить договір необов'язковим для виконання ТНК, а оскільки за законодавством країни розгляд справ у суді можливо тільки, коли компанія має державну реєстрацію, то в цьому випадку ТНК не несе ніякої відповідальності за виконання договірних зобов'язань з представництвом у регіоні країни-реципієнта.

Дослідження питань стратегічного планування міжнародної інвестиційної діяльності в глобальному середовищі підтверджує багатогранність поняття „стратегія міжнародного інвестування”. Одні автори диференціюють їх за способами виходу суб'єкта на зовнішній ринок та закріплення на ньому. Інші – розглядають стратегії міжнародного інвестування з точки зору пересічених суб'єктів міжнародного руху капіталу. Визначена доцільність вибору критерія класифікації стратегій інвестування МНТК на основі форм інвестиційної діяльності.

У цілому незалежно від інтересів інвесторів-донорів та країн-реципієнтів можна визначити наступні загальні принципи стратегічного планування міжнародних інвестицій: обґрунтованість, прозорість, адекватність – відповідність рівню розвитку суб'єкта інвестування. Це потребує всебічного аналізу потенціалу стратегії міжнародного інвестування з метою максимального використання наявних ресурсів та врахування їх обмежень.

Формування стратегій міжнародного інвестування ТНК має факторну основу. При виборі інвестиційної стратегії ТНК враховує тип основної стратегії: кооперації чи конкуренції. Щодо умов реалізації обраної стратегії, то перевага звичайно належить регіонам із більш сприятливими умовами для іноземних інвестицій і на вибір стратегії також впливають особливості етапу розвитку даної ВЕЗ.

Глобалізація у можливих проявах складає сутність середовища формування сучасних стратегій міжнародної інвестиційної діяльності.

В умовах глобалізації прямі іноземні інвестиції в особі ТНК можна розглядати як інструмент глобалізації руху міжнародного капіталу, так і інструмент оцінки її результатів, бо саме міжнародні ТНК забезпечують зміну форми власності, розширення чи інші форми дії ТНК та інших суб'єктів міжнародного інвестування. Вибір типу стратегії суб'єктами міжнародного інвестування дуже залежить від національних умов інвестування в країни-реци-

пінті.

Література

- 1 Бланк И А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП „ИТЕМ Ltd «Юнайтед Лондон Лимитед», 1995
- 2 Ушакова Н.М., Бланк. І.О. Інвестиційний менеджмент на підприємстві. – К : КДТЕУ, 1995.
- 3 Бланк І.О, Інвестиційний менеджмент в 2-х томах. : К : 2001.
- 4 Білорус О.Г., Лукьяненко Д.Г. Глобалізація і безпека розвитку. – К : КНЕУ, 2004
- 5 Рут Ф., Філіпенко А.С. Міжнародна торгівля та інвестиції: Пер з англ. – К : Основи, 1998. – 743с.
- 6 Пехнік А.В. Експансія транснаціональних корпорацій: тенденції та динаміка // Вісник Львівського університету. – 2000. – Вип 2. – 625 с
- 7 Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сб. науч.тр.: ДонНУ, 2003. – С. 582-584
- 8 Пехнік А.В. Іноземні інвестиції в економіку України. – К : Знання, 2007 – 335 с.
- 9 Міжнародна інвестиційна діяльність / За ред. Козака, Єханурова. – К: „Знання”, 2006.
- 10 Закон України „ Про режим іноземного інвестування” від 19 березня 1996р. // ВВР. – 1996. – № 19.
- 11 Никитина М.Г. ТНК и их деятельность в экспортно-промышленных зонах // Ученые записки Таврического национального университета. – 2001. – Вып. 8
12. Акименко П.И. Проблеми регулювання інвестиційної діяльності в умовах спеціальних правових режимів // http://www.cci.zp.ua/invest/article/knp33_7.doc
- 13 Шарп Ї. Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции / Пер. С англ. – М : ИНФРА, 1997. – с. 169 – 337
- 14 Миценко І.М., Куц Н.П. Деякі питання регулювання діяльності ТНК в Україні // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сб. науч.тр.: ДонНУ, 2003. – С. 582-584
- 15 Dunning G.N. The Theory of International Production // The International Trade Journal.- 1998, № 1, p.36 -55).

Статья поступила в редакцию 22.04.2009